

Key words: *Pedagogical education paradigm, person-oriented approach, humanistic pedagogy, spirituality, professional training.*

Апрелева Ірина Вікторівна – старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: aaew2007@ya.ru

Apreleva Iryna Viktorivna – Senior Lecturer of the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Communal Institution «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: aaew2007@ya.ru

Пехарева Світлана Вікторівна – к.пед.н., доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: pehareva@mail.ru

Pekhareva S. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool Education Communal Institution Kharkiv «Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: pehareva@mail.ru

УДК 378.015.31:17.022

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРОВЕДЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГАМИ-ПРОФЕСІОНАЛАМИ

Т. К. Бакуменко

У статті розглядається проблема взаємозв'язку соціально-психологічного клімату педагогічного колективу та системи роботи методичної служби закладу освіти з педагогами-професіоналами; надано сутнісну характеристику понять «соціально-психологічний клімат», «психологічний клімат», а також визначено, як саме певні форми методичної роботи сприяють попередженню утворення деструктивних факторів особистості у фахівців, які мають тривалий стаж педагогічної діяльності, за умови дії факторів, що характеризують соціально-психологічний клімат педагогічного колективу.

Ключові слова: *соціально-психологічний клімат, психологічний клімат, методична робота, педагогі-професіонали.*

Постановка проблеми. Навчальний заклад слугує своєрідним дзеркалом, де знаходять своє відображення усі процеси, що відбуваються у країні. Саме тому у реформуванні суспільства, економіки, освіти пріоритетною фігурою стає педагог. Він не лише повинен витримати тиск цілого комплексу несприятливих факторів (постійне нервово напруження, часом ненормований робочий день, велика кількість інформації), але й адаптуватись до нововведень в освіті, тобто ефективно виконувати свої професійні обов'язки, і разом з цим оновлювати підходи до роботи з дітьми та батьками, удосконалювати й модернізувати їх, тобто розвиватись. За таких умов від дії деструктивних факторів найбільше потерпають педагогі-професіонали, чий вік становить 45-60 років. Їх фахове зростання та творчу самореалізацію гальмують зниження мотивації до саморозвитку та фахового зростання, синдрому «професійного вигорання» та «професійної беспорядності». Загострення негативних проявів психологічного захисту викликає незадоволеність виконуваними професійними обов'язками, якщо педагог-фахівець не відчуває підтримки серед колег та від керівника; не має чіткого уявлення про значущість своєї роботи для навчального закладу; у разі відсутності балансу між рівнем відповідальності та наданими освітянину повноваженнями. За таких умов важливо підтримувати у педагогічному колективі сприятливий психологічний клімат, що значно знижує силу руйнівного впливу на освітян деструктивних факторів. Клімат, що панує у педагогічному колективі, є одним із провідних факторів задоволеності освітянина своєю роботою і колективом, у якому він працює. За даними досліджень, залежно від настрою працівника, ступеню психологічного комфорту в колективі, продуктивність його роботи коливається у межах 22%.

Зрозуміло, що проведення методичної роботи з педагогами-фахівцями повинне бути спрямоване, у першу чергу, на підтримку їх авторитету та статусу у колективі в умовах соціально-психологічного клімату, що склався в окремому колективі. Так, соціально-психологічні функції методичної служби виступають у ролі важеля, завдяки якому реалізується основний напрямок реформування освіти відповідно до Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI столітті – «створення умов для підвищення освітніх і професійних потреб,

підвищення професійного рівня, різнобічного розвитку та самореалізації особистості» педагога.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що проблема підтримки здорового, соціально-психологічного клімату педагогічного колективу вперше була розглянута у працях Р. Х. Шакурова ще наприкінці 80-х років ХХ століття. Так, окремі аспекти досліджуваної проблеми розглядалися у працях В. П. Андрущенко, В. І. Шинкарука, Т. Буша, А. Маслоу, І. А. Зязюна, О. В. Киричука, К. Роджерса, В. Г. Гамаюнова, П. Сілвера, Ю. В. Конаржевського, Є. М. Павлютенкова, Н. Л. Коломінського, В. В. Крижко, Н. Г. Протасова, Л. М. Карамушки; застосування параметричної соціально-психологічного клімату колективу висвітлено у роботах Н. Л. Коломінського, О. І. Мармази; діагностиці ділового, творчого й морального клімату в колективі присвячені дослідження В. М. Лізінського, Т. В. Мороз, В. П. Мушинського; роль керівника у створенні сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі розглянуто Л. В. Туріщевою, але проблема психолого-педагогічної підтримки педагогів-професіоналів, чий стаж становить більш ніж 15 років, у процесі методичної роботи, що проводиться за умови сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі залишається маловивченою.

Отже, **метою статті** є вивчення проблеми проведення методичної роботи з педагогами, чий вік становить 45-60 років, в умовах сприятливого соціально-психологічного клімату педагогічного колективу та запропонувати рекомендації щодо удосконалення такої діяльності.

Основний матеріал дослідження. Перш, ніж перейти до викладення основного матеріалу, вважаємо за доцільне розглянути сутність ключового поняття «соціально-психологічний клімат колективу».

Соціально-психологічний клімат колективу – це притаманний певному колективу стійкий психологічний настрій, який здійснює значний вплив на взаємини людей, їх ставлення до праці та навколишнього середовища. Психологічний клімат – це настрої колективу, в якому на емоційному рівні відбиваються особисті та ділові стосунки членів колективу, що визначаються ціннісними орієнтаціями, моральними нормами та інтересами (за О. І. Мармазою). Отже, проведення методичної роботи з педагогами-професіоналами неможливе без визначення їх соціального статусу в колективі.

Стимулювання у них мотивації до самовдосконалення та особистісного зростання, подальшого розвитку психічних процесів когнітивної сфери, гальмування дії деструктивних факторів (загострення реакцій психологічного захисту, стреси, неврози, підвищений рівень тривожності) необхідно здійснювати з урахуванням впливу на освітян-професіоналів соціально-психологічного клімату, що панує в колективі.

Так, соціально-психологічний клімат – одна зі складових структури колективу. На відміну від ділової структури, що передбачає професійне спілкування у ході виконання посадових обов'язків, соціально-психологічний клімат має психологічну основу, що складається із міжособистісних стосунків. Зрозуміло, що соціально-психологічний клімат виникає спонтанно, але сприятливим його робить систематична робота адміністрації, що спрямована на удосконалення відносин між підлеглими і керівництвом.

За О. І. Мармазою, на розвиток соціально-психологічного клімату педагогічного колективу впливають два види факторів:

- макрофактори (особливості розвитку суспільства на даному етапі, особливості діяльності органів управління освітою, стиль їх керівництва);

- мікрофактори (особливості матеріально-економічних умов праці та соціального забезпечення у конкретному педагогічному колективі; специфіка формальних та неформальних зв'язків між його членами; рівень психологічної сумісності всіх членів колективу; їх вікові та статеві особливості; стиль керівництва колективом).

Педагоги, чий вік становить 45-60 років, найбільше потерпають від дії деструктивних феноменів за умов невідповідності професійного рівня педагога його віку, особистісних характеристик та основних параметрів соціально-психологічного клімату певного колективу.

Методична служба закладу освіти повинна практично впливати на розвиток колективу з метою формування сприятливого соціально-психологічного клімату. Доцільно залучати педагогів, чий вік становить 45-60 років, до тих форм методичної роботи, які найбільше відповідають позитивним новоутворенням в їх професійній діяльності:

- Діяльність щодо моделювання, узагальнення, вивчення та розповсюдження ефективного педагогічного досвіду, що спирається на високий рівень професійної компетентності освітянина, наявність педагогічного досвіду (ведення майстер-класів, педагогічної майстерні, методичних годин та посиденьок). Перелічені форми роботи надають можливість загальмувати дію таких деструктивних факторів як

домінування мотивації до підвищення кваліфікації у професійній діяльності педагогів-професіоналів, замінивши її бажанням подальшого саморозвитку, творчого пошуку. Досвідчений педагог отримує підтримку та схвалення колегами власної діяльності, що дозволяє йому відчувати особисту значимість. Разом з цим у всіх членів колективу формуються такі складові сприятливого соціально-психологічного клімату, як позитивне ставлення до праці, спрямованість на інноваційну діяльність.

- Робота, пов'язана з функціонуванням творчих та динамічних груп, колективною підготовкою та виданням методичних, педагогічних матеріалів. Ефективність виконання поставлених перед педагогом-

Таблиця 1

Вплив дії деструктивних феноменів на особистість педагога-професіонала на основі врахування характеристик соціально-психологічного клімату колективу

№ з/п	Характеристика соціально-психологічного клімату	Негативний фактор, що панує в колективі	Деструктивні феномени, що виникають у діяльності педагога	Наслідки дії негативних факторів
1.	Емоційне насичення психологічних зв'язків, тобто неофіційні відносини, що складаються між членами колективу	Управлінський безапеляційний суб'єктивізм, авторитаризм	Загострення реакції психологічного захисту	Накопичення негативних емоційних реакцій, часте невміння впоратись з навантаженнями, що призводить до афективного вибуху
2.	Моральні цінності, що є прийнятними у даному колективі	Професійна амбіційність керівника, (недовіра, брутальність, безтактність), моббінг	Підвищений рівень тривожності	Послаблення здатності до вольового зусилля, поява «професійної безпорадності» педагога, зниження мотивів особистісного розвитку.
3.	Соціальний аспект діяльності (усвідомлення задач та мети діяльності)	Управлінський синдром	Стреси, неврози	Поява синдрому «професійного вигорання» педагога

професіоналом завдань обумовлена високим рівнем його педагогічної інтуїції. Ці форми методичної роботи запобігають появі у педагогів-професіоналів стійких стереотипних установок щодо здійснення професійної діяльності, викликають задоволення діловим статусом у колективі та дозволяють формувати в освітян потреби у самореалізації, привчати їх до доброзичливості та прийняття ділової критики як складових сприятливого соціально-психологічного клімату.

- Наставництво – найбільш ефективна форма методичної роботи, що дозволяє використати високий рівень емпатії та сенситивності педагога-професіонала для навчання молодих спеціалістів. Саме завдяки тісній взаємодії різних поколінь педагогів між членами колективу формуються задоволення груповими правилами, нормами поведінки, цінностями, з'являється сумісність людей, що характеризує сприятливий соціально-психологічний клімат колективу.

Разом з тим, залишається не врахованим такий фактор соціально-психологічного клімату, як рівень громадської думки, що характеризується принциповістю, взаємовимогливістю, дисциплінованістю, та його вплив на дію деструктивних факторів, що гальмують фаховий саморозвиток педагога-професіонала. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне вжити наступні заходи: доцільно комплектувати педагогів для участі у різних видах методичної роботи з урахуванням їх психологічної сумісності; урахувати інтереси та потреби кожного з освітян при розподілі виробничих завдань. Дію деструктивних факторів може суттєво загальмувати вироблення у членів педагогічного колективу навичок ефективного ділового спілкування, особливо це стосується педагогів-професіоналів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження підтвердило необхідність вдосконалення системи методичної роботи з педагогами-професіоналами на основі врахування параметрів соціально-психологічного клімату, що панує в колективі. Для освітян з тривалим стажем роботи необхідно, насамперед, створити комфортні соціально-психологічні умови, що стають рушійною силою для самоактуалізації та саморозвитку, знижуючи ризик виникнення деструктивних професійних факторів.

З метою подальшого удосконалення роботи з питання важливо поглиблено вивчити можливості фасилітативного управління як моделі взаємодії, завдяки якій підвищується рівень психологічного комфорту кожного члену педагогічного колективу, буде досягнуто певну рівновагу між цілями і результатами, яких необхідно досягти, можливостями реальних людей і способами досягнення. Це дозволить

освітнянину-професіоналу актуалізуватись у системі сучасного освітнього процесу, відчуваючи підтримку колег, що значно знижує дію деструктивних факторів.

Література

1. Діагностика успішності учителя / Упоряд. Т. В. Морозова. — Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007. — 160 с.
2. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. — Х.: Вид. група «Основа», 2004. — 240 с. — (Б-ка журналу «Управління школою»; Вип. 11-12 (23-24)).
3. Психологія управління / Турішева Л. В. Психологічний портрет учителя / Мушинський В. П. — Х.: Вид. група «Основа», 2005. — 160 с. — (Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 9 (33)).
1. Робота з педагогічними кадрами. — Х.: Вид. група «Основа», 2006. — 208 с. — (Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 3 (39)).

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КЛИМАТ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕКТИВА И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ПРОВЕДЕНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ПЕДАГОГАМИ-ПРОФЕССИОНАЛАМИ

Т. К. Бакуменко

В статье рассматривается проблема взаимосвязи социально-психологического климата педагогического коллектива и системы работы методической службы учреждения образования с педагогами-профессионалами; предоставлена сущностная характеристика понятий «социально-психологический климат», «психологический климат», а также определено, как именно определенные формы методической работы способствуют предупреждению образования деструктивных факторов личности у специалистов, которые имеют длительный стаж педагогической деятельности, при условии действия факторов, характеризующих социально-психологический климат педагогического коллектива.

Ключевые слова: социально-психологический климат, психологический климат, методическая работа, педагоги-профессионалы.

SOCIAL PSYCHOLOGICAL CLIMATE OF TEACHING STAFF AND ITS INFLUENCE ON PROFESSIONAL EDUCATORS METHODIC WORK

T. K. Bakumenko

The problem of interrelation of social psychological climate of the teaching staff and the system of work of methodic department of educational establishment

with teaching staff is examined in the article; the essential description of the notions «social psychological climate», «psychological climate» is given; and it is defined in what way the certain forms of methodic work contribute to prevention of formation of destructive factors among professional educators, who have big experience in pedagogical activity, on the assumption of action of effect of factors that characterize social psychological climate of teaching staff.

Key words: Social psychological climate, psychological climate, methodic work, professional educators

Бакуменко Тетяна Костянтинівна – викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: tanyaaksonova@mail.ru.

Bakumenko Tetiana Kostyantynivna – Lecturer of the Department of Theory and Methodology of Preschool Education, Communal Institution «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: tanyaaksonova@mail.ru

УДК 373.3.016:811.111

ЗМІСТ І ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

О. С. Бескорса

Статтю присвячено проблемі формування комунікативно-стратегічної компетентності молодших школярів, що є вимогою чинної програми з іноземної мови. Поняття «стратегічна компетентність» в педагогічній літературі з'явилося лише кілька десятиліть тому і розглядається науковцями як сукупність мовленнєвих дій, заздалегідь спланованих і спрямованих на досягнення поставленої мети. З'ясовано, що до складу комунікативних стратегій входять стратегії планування, стратегії самоконтролю і стратегії компенсування. У статті наголошено, що ці стратегії мають бути цілеспрямовано сформовані через виконання мовленнєвих вправ. Запропонований комплекс вправ сприяє поетапному формуванню комунікативно-стратегічної компетентності молодших школярів.